

BULGARİSTAN PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü

İÇİNDEKİLER

1. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları.....	2
2. Pazarın Özellikleri	11
3. Önemli Sektörler	17
4. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	20
5. Şirket Kuruluşu ve İş Yapma ile ilgili Bilgiler	21

1. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları

Dış Ticaret Mevzuatı

AB İşleyiş Anlaşması'nın 207'nci maddesine göre ortak ticaret politikası AB'nin ayrıcalıklı yetki alanıdır ve Avrupa Komisyonu tarafından icra edilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun temel hedeflerinden biri yerel üretimi haksız ticari uygulamalardan korumaktır. Bu doğrultuda çeşitli anti-damping önlemleri, devlet destekli ithalat önlemleri ve koruma önlemleri uygulanabilmektedir.

Avrupa Birliği Ortak Dış Ticaret Politikası

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler arasında tesis edilen Gümrük Birliği çerçevesinde, üye ülkeler üçüncü ülkelerden ithalatta ortak kurallar uygulamaktadır.

Bu çerçevede, ticaret politikası münhasıran Avrupa Birliği'nin yetki alanına girmekte ve "Ortak Ticaret Politikası (OTP)" olarak adlandırılmaktadır. OTP, ortak gümrük tarifeleri; çok taraflı, bölgesel ve ikili ticaret anlaşmaları; üçüncü ülkelere uygulanan tek taraflı tavizler ve ticari savunma araçlarını kapsamaktadır. OTP çerçevesinde, mal ticaretinin yanı sıra hizmetler, ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları ve doğrudan yabancı yatırımlar AB'nin münhasır yetki alanında yer almaktadır.

Bu doğrultuda:

AB üyesi ülkelere ortak gümrük tarifesi ve ticari savunma araçları uygulanmakta olup, ürünlere uygulanan gümrük vergileri ve varsa, ürünler üzerinde bulunan ticari savunma araçlarına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir.

(https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en)

Ayrıca, AB tarafından üçüncü ülkelere karşı yürütülen ve tamamlanan dumping, sübvansiyon ve koruma önlemleri soruşturmalarına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir.

(<https://trade.ec.europa.eu/tdi/index.cfm>)

AB, ikili ticaret anlaşmaları bağlamında aktif bir ticaret politikası izlemektedir. AB tarafından yeni nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile mal ticaretinin yanı sıra, hizmetler, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları, sürdürülebilir kalkınma gibi ticaret ile ilgili alanları da içeren kapsamlı STA'lar müzakere edilmekte ve akdedilmektedir. AB'nin STA'ları hakkında detaylı bilgiye aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

(<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/>)

AB, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) kapsamında Gelişme Yolundaki Ülke ve En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) belirli dönemler için geçerli olacak şekilde tek taraflı olarak vergi tavizleri sağlamaktadır. Halihazırda uygulanan GTS Rejimi, düşük ve düşük orta gelirli ülkeler için gümrük tarifelerini tamamen ya da kısmen kaldıran Standart GTS Rejimi; sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetişimin sağlanmasını teşvik etmeye üzere GTS Rejimi ekinde sayılan Uluslararası Konvansiyonları onaylamaları ve uygulamaları şartıyla gelişmekte olan ülkeler için tarifeleri sıfırlayan GTS + ve silah ve mühimmat hariç olmak üzere en az gelişmiş ülkelere gelen diğer malların vergisiz ve kotasız olarak AB pazarına girmesine imkan tanıyan Silahlar Hariç Her Şey (Everything But Arms-EBA) düzenlemelerini içermektedir. Güncel GTS yararlanıcısı ülkelerin listesine aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

(<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/>)

Bulgaristan gümrük rejimi ilke olarak liberal bir özellik gösterse de, özel durumlarda milli güvenliğin, kamu düzeninin ve ahlakın, insanların, hayvanların ve bitkilerin yaşamının ve sağlığının, milli zenginliği oluşturan sanat eserleri, tarihi ve arkeolojik değerlerin, sınai ve fikri hakların korunmasına ilişkin birtakım gerekçelere dayanan yasak ve sınırlamalar getirmektedir. Söz konusu kısıtlama ve yasaklamalar AB mevzuatına ve Bulgaristan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır.

Bazıları aşağıda sayılmış olan uluslararası konvansiyon ve anlaşmalar çerçevesinde üstlenilen yükümlülüklerden kaynaklanan yasak ve gözetimlerin uygulanması söz konusudur:

- Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksik Yapıdaki Silahların İmali, Geliştirilmesi ve Depolanmasını Yasaklayan ve İmhasını Konu Alan Konvansiyon
- Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Taşınmasının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Konvansiyonu
- Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretimini, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Konvansiyon
- Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddelerin ve Böcek İlaçlarının Uluslararası Ticareti İçin Gerekçelerle Uygunluğu Önceden Sağlanmış Mutabakata İlişkin Prosedür Hakkında Rotterdam Konvansiyonu
- Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Konvansiyon
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Konvansiyon
- Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Montreal Protokolü
- 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi ve 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesinde Değişiklik Yapan 1972 Tarihli Protokol
- Psikotrop Maddeler Konvansiyonu
- Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Konvansiyonu

Bulgaristan'da izin rejimine tabi tutulacak mallar, kullanılmış veya yeni olarak değil güvenli veya güvensiz olarak ayrılmakta olup, söz konusu malların bu yöndeki denetimi ülke içerisindeki çeşitli yetkili kuruluşlarca yapılmaktadır. Aşağıda sayılmış olan durumlarda Bulgaristan'da kayıt, lisans ve izin rejimleri uygulanmaktadır:

Mal ihracatı:

- Nükleer Enerjinin Güvenli Kullanımı Yasası'nın hükümlerine uygun bir şekilde ihracatı gerçekleştirilecek nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları

- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmatın Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ihracatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat
- Biyolojik Çeşitlilik Yasası, Şifalı Bitkiler Yasası ve Ormanlar Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı bitkiler ve müstahzarları
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı mantarlar
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak işlenmemiş odun ve yakacak odun
- İhracatı yapılacak yabancı hayvanlar ve müstahzarları, midye, deniz ve kara salyangozu, kurbağa
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasası'na göre ihracatı yapılacak canlı av hayvanları ve genetik maddeleri, avda elde edilenler, av hayvanlarından boynuz ve diğer ürünler
- Kültürel Anıtlar ve Müzeler Yasasına göre ihracatı yapılacak taşınabilir kültürel varlıklar

Mal ithalatı:

- Nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları
- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmat Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ithalatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat
- Biyolojik Çeşitlilik Yasasına göre ithalatı yapılacak ve Bulgaristan'da bulunmayan bitki ve hayvan türleri
- Menkul kıymetlerin kullanımına benzer kullanımı olan halka arz edilecek poligrafik ürünler
- Bitkileri Koruma Yasasına göre ithalatı yapılacak bitki koruma ürünleri
- Tıpta İlaçlar ve Eczaneler Yasasına göre ithalatı yapılacak tıbbi ilaçlar
- Veterinerlik Faaliyeti Yasasına göre ithalatı yapılacak veterinerlik tedavi ürünleri
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasasına göre ithalatı yapılacak canlı av hayvanları ve genler

Organ, Doku ve Hücre Nakli Yasasına göre söz konusu organizmaların dış ticareti izin rejimine tabi tutulmaktadır. Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Kanununa göre söz konusu organizmaların ticareti izin rejimine tabii tutulmaktadır.

Yerli piyasaya sürülecek tekstil ürünleri için bazı şartlar aranmaktadır. Söz konusu ürünlerin etiketleri ve adlarına ilişkin şartlar yönetmelikle düzenlenmektedir.

Gümrük idaresi, aşağıda sayılmış olan ve çeşitli mercilerce verilen belgelerin denetimini yapmaktadır:

- Şarap, ispiroto, destile maddeler, ispirotole içecekler ile üzüm ve şarap ürünleri ithalatında test ve analiz belgeleri

- İşlenmemiş elmasların ithalatı, ihracatı ve transit geçişinde, Kimberley Süreci çerçevesinde sertifika

Gümrük Vergileri

AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünleri içinse AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. AB TARİC sisteminden her ürünün AB'ye ithal edilmesi aşamasında aranan şartlar ve belgelere ilişkin mevzuata, gümrük vergilerine ürün GTİP kodu ile arama yapılarak ulaşılmaktadır. İnternet adresi: (http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en)

İç Vergiler ve Oranları

Vergiler

- KDV oranı (otellilikte uygulanan % 9 KDV oranı hariç) tüm ürünler için % 20'dir.
- Kurumlar vergisi oranı % 10'dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının % 25 üzerinde olan bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında kurumlar vergisinden muaftır.
- Gelir vergisi oranı % 10'dur.
- Stopaj vergisi oranı % 5'tir.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar/Test/Muayene ve Belgelendirmeler

AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirme, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına geçilmiştir. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm kuralları karşılaması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki "yeni yaklaşım" mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlere "CE" işaretinin iliştilmesini zorunlu kılmaktadır. AB'nin bu alandaki mevzuatı Türkiye tarafından da uyumlaştırıldığından ihracatçılarımızın bu konuda ihtiyaç duydukları bilgiyi temin ederek uyum sağlamalarında herhangi bir zorluk beklenmemektedir.

Bir ürünün Avrupa Birliği (AB) pazarına girebilmesi için regülasyon ve direktiflerden oluşan ve AB'nin Resmi Gazetesi olan EURLEX'de yayımlanan teknik mevzuata uygun olarak üretilmesi ve piyasaya arz koşullarını sağlaması gerekmektedir. AB'nin teknik mevzuatı, temel kuralları belirleyen genel mevzuatın yanı sıra, ürünlere ilişkin teknik kurallarını ortak bir şekilde düzenlediği regülasyonlar ve direktifler (örn: oyuncaklar, makineler, asansörler, tıbbi cihazlar, yapı malzemeleri, kimyasallar vs.) ile ortak bir düzenlemenin bulunmadığı üye ülkelerin kendi düzenlemelerini yaptığı mevzuattan (kırtasiye ürünleri, mobilyalar, saatler vs.) oluşmaktadır.

Ülkemiz, 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği gereğince AB'nin ürünlere ilişkin teknik mevzuatını ve sistemini uyumlaştırmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye AB'nin CE işareti, onaylanmış kuruluşlar, piyasa gözetimi ve denetimi, AB'nin ortak bir düzenlemesi olmayan alanda karşılıklı tanımaya dair kurallarını ve sektörel mevzuatını ulusal mevzuatına aktarmıştır. Ülkemiz, AB'de yenilenen sektörel mevzuatı da takip etmekte ve iç mevzuatına aktarmaktadır.

Ülkemizde, AB mevzuatı kapsamında atanmış onaylanmış kuruluşların listesi ise güncel olarak AB'nin Yeni Yaklaşım Onaylanmış Kuruluş Bilgi Sistemi'nde (NANDO) yayınlanmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin AB ile uyum sağladığı veya düzenlenmemiş alanda yer alan sektörlerle ilişkin olarak Türk ürünlerinin ilave test/belgelendirmeye ihtiyaç olmaksızın AB menşeli ürünlerle eşit muameleye tabi tutulması ve malların serbest dolaşımı ilkesi kapsamında ithalat kontrollerine tabi tutulmaması gerekmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'de üretilen ürünler, AB'de üretilmiş ürünlere eşdeğer güvenlik ve kalite düzeyindedir.

AB teknik mevzuatına ilişkin ayrıntılı sorular için abteknik@ticaret.gov.tr adresinden irtibata geçilebilir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Bulgaristan'da ürünlerin serbest dolaşımına ilişkin mevzuat ve Eski ve Yeni Yaklaşımın ilkeleri birçok Bulgar yasa ve yönetmeliğine dahil edilmiştir. Böylelikle mevzuatta imalatçı, ithalatçı, distribütör ve perakende satıcılara getirilen şartlara uyulması ve piyasaya sürülecek ürünlerin güvenli ve uyumlaştırılmış kurallara uygun olması hedeflenmiştir. Yasal olarak aranan şartların uygulanmasını teminen Bulgaristan'da çeşitli denetim organlarının yer aldığı bir sistem mevcuttur. "Piyasa denetim organları" olarak adlandırılan söz konusu organlar, tehlikeli ve mevzuata uygun olmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesini önlemek amacıyla kontrol ve denetim prosedür ve yöntemleri (önlem alma, belge üzerinde kontrol, fiziki kontrol, piyasadan çekme vb.) uygulamaktadır. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin güvenlik şartlarına uygunluğunun denetimi hem ithalat aşamasında gümrük yetkilileri tarafından hem de ürün piyasada iken ilgili kurumlar tarafından icra edilmektedir. İthal ürünlerin payı kayda değer büyüklükte olduğu için denetim faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu toptan ve perakende satış aşamasında gerçekleşmektedir.

Bulgaristan'da piyasa denetimini yapan tek bir organ ve spesifik bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ürün grubu özelliklerine göre çeşitli kurumlara denetim görevi yüklenmiştir. Bulgaristan, denetimi sektörel bazda gerçekleştiren ülkelerdendir. Tüketicileri Koruma Komisyonu, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Bölgesel Sağlık Müfettişlikleri, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, İlaçlar İcra Ajansı, Tarım, Gıda ve Ormanlar Bakanlığı ve Bölgesel Çevre ve Su İşleri Müfettişlikleri piyasa denetim organlarıdır. Sınırdaki ürün denetimleri çerçevesinde

Gümrükler Ajansı, mevzuatın öngördüğü durumlarda diğer piyasa denetim organlarıyla birlikte çalışmaktadır.

Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında bulunmayan tarımsal, hayvansal ve su ürünlerinin Türkiye'den Bulgaristan'a ihracatında veya bu ülkeden transit geçişlerinde mevzuata uygunluk konusunda bir takım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda gerekli uygunluk değerlendirme belgelerinin ve sertifikaların kurallara uygun düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Tarım Ürünü İthalatı ve Bitki Sağlığı Kontrolleri

Bitki sağlığı kontrolü sınır kapılarında Tarım, Gıda ve Ormanlar Bakanlığı'na bağlı Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı tarafından gerçekleştirilmektedir. Adı geçen kontrol üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Evrak kontrolü (menşe ülkeden verilen gerekli sağlık sertifikaları; ihracat belgeleri vb.);
2. Ürün kimlik kontrolü (ürünün geldiği bölge, üreticisi, sağlık sertifikasını hazırlayan doktor, etiket vb.);
3. Fiziki bitkisel sağlık kontrolü (ürünler araçtan indirilmekte, belli yerlerden numune alınıp kontrol edilmektedir; örneğin portakal taşıyan bir araçtan tüm paletler indirilip, değişik paletlerden 10 portakal alınıp incelenmektedir; eğer şüphe uyandıran bir durum söz konusu ise, 2-3 portakal alınıp laboratuvar analizine gönderilmektedir).

2019 yılında Bulgaristan'ın AB'nin TRACES elektronik sistemini kullanmaya başlaması çerçevesinde bitki sağlığı kontrolleri zorunlu olan ürünler için resmi Bulgar bitki sağlığı otoritelerine yazılı ön bildirimde bulunma zorunluluğu getirilmiştir. Ön bildirimde ihracatçı devletin yetkili mercilerince düzenlenmiş, yük beraberindeki bitki sağlığı sertifikasının taranmış bir nüshasının gönderilmesi yoluyla yapılmalıdır.

Veterinerlik Kontrolleri

Tüm hayvansal ürünler ile su ürünlerinin veterinerlik kontrolleri Bulgaristan sınır kapılarında Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı tarafından icra edilmektedir. Söz konusu ürünlerin ithalatı veya transit geçişlerinde ilgili AB mevzuatına dayanılarak iki belge aranmaktadır. Bunlardan ilki ortak ithalat belgesi olup Bulgarca dilindedir. Ortak ithalat belgesinin bir gün önceden giriş yapılacak hudut kapısı yetkililerine ibraz edilmesi gerekmektedir. Söz konusu belgenin yanı sıra ithalatta veya transit geçişte veterinerlik sağlık sertifikası da malın beraberinde olmalıdır. Söz konusu sağlık sertifikası AB'ye giriş ülkesinin dilinde (Bulgaristan ise Bulgarca) ve AB'de gideceği son ülkenin dilinde (Avusturya ve Almanya ise Almanca) olmalı ve hazırlandıktan/doldurulduktan sonra yetkili organlarca onaylanmalıdır.

Yaş Meyve ve Sebze İthalatı

2019/1793 sayılı AB Regülasyonuna göre ülkemiz menşeli bazı ürünlerin zirai ilaç kalıntısı tespiti için analize tabi tutuldukları sıklık oranları:

Ürün	GTİP	Tehlike	Fiziki Kontrollerin Sıklık Oranı (%)
Kayısı (zerdali dahil)	0813 10 00	Sülfidler	10
Kayısı içeren konserve ürünler	2008 50 61		
Kuru üzüm	0806 20	Okratoksin A	5
Limon	0805 50 10	Pestisit kalıntıları	10
Nar	0810 90 75	Pestisit kalıntıları	10
Tatlı biber	0709 60 10; 0710 80 51	Pestisit kalıntıları	10
Nihai tüketiciye yönelik olan kayısı çekirdekleri	1212 99 95	Siyanid	50
Kurutulmuş incir	0804 20 90	Aflatoksin	20
İncir içeren karışımlar	0813 50 99		
Kurutulmuş incir içeren homojenize müstahzarlar	2007 10 10; 2007 10 99; 2007 99 39; 2007 99 50; 2007 99 97		
Kurutulmuş incir içeren konserve ürünler	2008 97 12; 2008 97 14; 2008 97 16; 2008 97 18; 2008 97 32; 2008 97 34; 2008 97 36; 2008 97 38; 2008 97 51; 2008 97 59; 2008 97 72; 2008 97 74; 2008 97 76; 2008 97 78; 2008 97 92; 2008 97 93; 2008 97 94; 2008 97 96; 2008 97 97; 2008 97 98; 2008 99 28; 2008 99 34; 2008 99 37; 2008 99 40; 2008 99 49; 2008 99 67; 2008 99 99		
Kurutulmuş incir unu, kaba unu veya tozu	1106 30 90		
Kabuklu fındık	0802 21 00	Aflatoksin	5
Kabuksuz fındık	0802 22 00		
Fındık içeren karışımlar	0813 50 39; 0813 50 91; 0813 50 99		
Fındık içeren homojenize müstahzarlar	2007 10 10; 2007 10 99; 2007 99 39; 2007 99 50; 2007 99 97		
Fındık içeren karışımlar	2008 97 12; 2008 97 14;		

	2008 97 16; 2008 97 18; 2008 97 32; 2008 97 34; 2008 97 36; 2008 97 38; 2008 97 51; 2008 97 59; 2008 97 72; 2008 97 74; 2008 97 76; 2008 97 78; 2008 97 92; 2008 97 93; 2008 97 94; 2008 97 96; 2008 97 97; 2008 97 98; 2008 19 12; 2008 19 19; 2008 19 92; 2008 19 95; 2008 19 99		
Fındık unu, kaba unu veya tozu	1106 30 90		
Kırılmış fındık	0802 22 00		
Kırılmış fındık içeren konserve ürünler	2008 19 12; 2008 19 19; 2008 19 92; 2008 19 95; 2008 19 99		
Fındık yağı	1515 90 99		
Kabuklu Antep fıstığı	0802 51 00	Aflatoksin	50
Kabuksuz Antep fıstığı	0802 52 00		
Antep Fıstığı içeren karışımlar	0813 50 39; 0813 50 91; 0813 50 99		
Antep Fıstığı içeren homojenize müstahzarlar	2007 10 10; 2007 10 99		
Antep fıstığı içeren konserve ürünler	2007 99 39; 2007 99 50; 2007 99 97; 2008 19 13; 2008 19 93; 2008 97 12; 2008 97 14; 2008 97 16; 2008 97 18; 2008 97 32; 2008 97 34; 2008 97 36; 2008 97 38; 2008 97 51; 2008 97 59; 2008 97 72; 2008 97 74; 2008 97 76; 2008 97 78;		

	2008 97 92; 2008 97 93; 2008 97 94; 2008 97 96; 2008 97 97; 2008 97 98;		
Antep fıstığı unu, kaba unu veya tozu	1106 30 90		
Asma yaprağı	2008 99 99	Pestisit kalıntıları	20

Denetimleri Bulgaristan Tarım, Gıda ve Orman Bakanlığı'na bağlı Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı yürütmektedir.

2019/1793 sayılı AB Regülasyonu çerçevesinde yapılan kontrollerin sıklığı firmalarımızın şikayet konusu olmakta ve kontroller esnasında tahsil edilen ücretler (yükleme-boşaltma, laboratuvar testleri, uygunluk sertifikası hazırlanması, kargo vb. hizmetlere ilişkin bedeller) ihracatımızı olumsuz etkilemektedir.

Denetim işlemleri için araç sürücüsünün yanında test ve belgelendirmeyi karşılayabilecek yeteri kadar nakit para bulundurması önem arz etmektedir. Adı geçen Yönetmelik gereğince ülkemiz menşeli ürünlere uygulanan kontrollerde tahsil edilen bedeller şöyledir:

- Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı bedeli 66 BGN
- Sağlık Denetimi
 - 20 tonluk yükler için 360 BGN
 - 6 tona kadar 108 BGN
 - 6 tondan fazla 108 BGN + her ton için ilaveten 18 BGN
- Yükleme – boşaltma bedeli 488,75 BGN
- Bitki sağlığı kontrolü 70 BGN
- Kalite uygunluk denetimi 50 BGN
- Uygunluk sertifikası hazırlanması 20 BGN
- Laboratuvar bedeli 420 BGN
- Gerekli olduğu durumlarda evrak ve numune gönderimi için kargo bedeli
 - Yurtdışı kargo 96 BGN
 - Yurtiçi kargo 15 BGN

Ayrıca, özellikle domates, biber, narenciye, kayısı, kiraz, nar, salatalık başta olmak üzere pek çok ürün % 100 oranında bitki sağlığı denetimine tabi tutulmaktadır.

Teknik Engeller

Bulgaristan tarafından dış ticarete uygulanmakta olan teknik engeller hakkında bilgiye www.teknikenqel.gov.tr sitesinden erişilebilmektedir.

Ticarete Teknik Engeller web sitesi, kullanıcıların teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede, söz konusu siteden

lkeler itibariyle ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ülkelerin mevzuat ve uygulamaları hakkında Bakanlığımızdan bilgi talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Söz konusu siteye ücretsiz olarak ye olunabilmektedir. Sitenin yelerine ilgilendikleri ülke ve ürün gruplarına ilişkin düzenlemeler günlük olarak e-posta ile gönderilmektedir.

Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili rn ve ifte Kullanımı Olan rn ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Mevzuatı

Bulgaristan, BM Güvenlik Konseyi, AB ve AGİT kararları ile uyumlu bir şekilde silah ve silahlara ilişkin ekipmanın satış ve tedarikinde yasak veya gözetim uygulamakta ve ayrıca silah ve muhtemel ikili kullanımı olan mal ve teknolojilerin dış ticaretini kontrol etmektedir. Çifte kullanımı olan rnlerin Bulgaristan'dan transit geçiş yapabilmesi için Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili rn ve ifte Kullanımı Olan rn ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Kanun hükümleri gereğince Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. Konu ile ilgili mevzuata <http://www.exportcontrol.bg/Modulen.php?id=1325> internet sitesinden ulaşmak mümkündür. Gerekli belge ve işlemler konusunda <http://www.exportcontrol.bg/Modulen.php?id=1525> adresinde ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Bu işlemlerin takip edilmesi için Bulgaristan'da yerleşik bir aracı firmanın ihracatçı/gönderici firma tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir. Bu izin işleminin mal Bulgaristan sınırına gelmeden çok önce başlatılması önerilmektedir.

2. Pazarın zellikleri

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları (başvuru belgeleri, yetkili merci vb.)

Bulgaristan gümrük kapılarında yapılan marka tescil kontrolleri neticesinde Bulgar Patent Ofisince tescillenmiş markalara sahip ihraç malları taşıyan Türk kamyonları, marka tescil evrakları sürücü tarafından hemen tevsik edilemeyince durdurulmakta ve sürücüler kimi zaman savcılığa sevk edilmektedir. Marka tescil konusunda bir sorunla karşılaşmamak için Bulgaristan gzerghından mal gönderecek tüm firmaların mal beraberinde aşağıda sayılan belgelerin asıllarını veya noter tasdikli nüshalarını bulundurmaları en uygulanabilir yol olarak görülmektedir:

- Alıcı ile marka arasındaki illiyet bağını gösteren belge ile alıcı ve üretici/gönderici Türk firması arasındaki sipariş sözleşme/yetki belgesi (uluslararası tanınan bir markanın sahibi veya lisanslı temsilcisi Türkiye'deki bir firmaya sipariş verdiği durumda);
- Gönderici firmanın markanın Türkiye'deki tescil sahibi veya lisanslı temsilcisi olduğunu gösteren belgeler ile gönderici ile marka/lisans sahibi farklı firmalar ise aralarındaki illiyet

bağını gösteren sözleşme/yetki belgeleri (bir Türk markasını taşıyan ürünün Bulgaristan'dan transit geçmesi durumunda);

- Bulgaristan Patent Ofisine tescil edilmiş bir markalı ürün Bulgaristan'a ithal edilmesi halinde mala eşlik eden yasal belgelerde (gümrük beyannamesi, fatura vb.) belirtilen alıcı Bulgaristan'da söz konusu markanın yetkili/lisanslı temsilcisi ise başka bir belgeye ihtiyaç bulunmaktadır. Alıcı farklı bir firma olarak görünüyorsa ise bu firma ile Bulgaristan'da markayı temsil eden firma arasında sözleşme/yetki belgesi Bulgar gümrük idaresi tarafından sorulabilmektedir.

Dağıtım Kanalları

Bulgarlar Online Alışverişi Tercih Etmemektedir

Eurostat verilerine göre, 2018 yılında Bulgar halkının sadece % 18'i online alışveriş yapmıştır. Online alışveriş yapan Avrupa vatandaşlarının ortalama oranı % 60 olmaktadır. Avrupa'da en fazla Danimarka'da (%84), Birleşik Krallık'ta (%83) ve Hollanda'da (% 80) vatandaşlar online alışveriş yapmaktadır.

Bulgaristan'daki Tüketicilerin Hızlı Tüketim Ürünlerini Online Satın Almalarını Engelleyen Unsurlar

Regal dergisi Bulgaristan'daki tüketiciler arasında hızlı tüketim ürünlerini online satın almalarını engelleyen unsurlar ile ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bahse konu araştırma neticeleri aşağıdaki unsurlar etkisinde tüketicilerin yüzde kaçının online hızlı tüketim ürünü almaktan çekindiklerini gösteriyor:

Unsur	%
Ürünü çıplak gözle görme imkânı	42
Marketi ziyaret etmekten zevk almak	38
Ürünlerin kalitesi	35
Ödeme güvenliği	22
Sipariş esnasında hatalar	17
Ürün yelpazesi	16
Sipariş teslimat zamanı	16
Marketteki fiyatlar ve promosyon kampanyaları	15
İlave giderler	14
İnternet bağlantısı	4
Web sitesi ile çalışmanın kolaylık seviyesi	2

Kaynak: Regal

Bulgar Market Zincirlerinde Satılan Gıdaların Üçte İki Bulgaristan Menşeli

Bulgaristan'da market zincirlerinde satılan ana gıda ürünlerin yaklaşık % 67'si Bulgaristan'da üretilmektedir. Et ürünlerinde söz konusu oran % 76 olup, en yüksek olandır. Ekmek vb. ürünlerde

oran % 73, süt ürünlerinde % 64 ve meyve-sebze % 57 olmaktadır. Veriler, Modern Ticaret Derneği'nin (Association for Modern Trade) en büyük dört market zincirinde yaptığı bir araştırmanın sonucunda ortaya çıkmış bulunuyor.

2018 Yılında Bulgaristan Perakende Sektörü 10 Milyar Levalık Ciro Eşliğini İlk Defa Aşmıştır

Bulgaristan'ın en büyük perakende şirketleri 2018 yılında cirolarında ortalama % 9 artış kaydetmiştir. Bulgaristan perakende piyasasının % 60'ı hızlı tüketim ürünleri sektöründen oluşmaktadır.

2018 Bulgaristan Perakende Sektörünün Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

Ürün grubu	%
Hızlı tüketim ürünleri	60
Ev eşyaları (mobilya, inşaat malzemeleri, yapı marketleri)	13
Teknoloji	12
Moda	8
Kozmetik	3
Diğer	4

2018 Bulgaristan Perakende Sektöründeki İlk 100 Şirketin Sattıkları Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

Ürün grubu	İlk 100'de Şirket Sayısı
Hızlı tüketim ürünleri	32
Ev eşyaları (mobilya, inşaat malzemeleri, yapı marketleri)	23
Teknoloji	9
Moda	22
Kozmetik	6
Diğer	8

Kaynak: Regal

Bulgaristan Hızlı Tüketim Ürünleri Piyasası

Bulgaristan hızlı tüketim ürünleri piyasası 2018 yılında 11 milyar leva ciroya ulaşmıştır. Bahse konu cironun 6,2 milyar levası sektördeki ilk 30 şirket tarafından kaydedilmektedir. Bulgaristan hızlı tüketim ürünleri perakende zincirlerinde 2018 yılında en fazla tüketilen ürün grupları:

Ürün grubu	%
Et ve et ürünleri	20
Tütün ürünleri	11
Meyve ve sebze	10
Süt ve süt ürünleri	10
Alkol	10
Şeker, şekerleme ve çikolata	9
Ekmek ürünleri	6

Alkolsüz içecekler	5
Diğer gıda ürünleri	19

Kaynak: 24 Saat/Çasa

Bulgaristan'daki Tüketiciler Arasında Üst Sınıf Klasmanında En Fazla Talep Gören Ürün Grupları

Regal dergisi Bulgaristan'daki tüketiciler arasında üst sınıf klasmanında en fazla talebi olan ürünler ile ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bahse konu araştırma neticeleri tüketicilerin yüzde kaç ı aşağıdaki ürün gruplarının yüksek sınıfındaki ürünler için daha fazla para ödemeye yatkın olduğunu göstermektedir:

Ürün Grubu	%
Et ve Balık	57
Elbise ve Ayakkabı	53
Süt Ürünleri	50
Teknoloji	46
Saç Ürünleri	43

Kaynak: Regal

Bulgaristan'daki Tüketicilerin Kullandıkları Markayı Değiştirmelerini Etkileyen Unsurlar

Regal dergisi Bulgaristan'daki tüketiciler arasında kullandıkları markayı değiştirmelerini etkileyen unsurlar ile ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bahse konu araştırma neticeleri aşağıdaki unsurlar etkisinde tüketicilerin yüzde kaçının kullandıkları markayı değiştirmeye yatkın olduğunu göstermektedir:

Unsur	%
Daha avantajlı fiyat/kalite paritesi	76
Promosyon	76
Kolaylık	71
Tavsiye	70
Bilinen ve tanınan marka	68

Kaynak: Regal

Kamu İhaleleri

Kamu ihalelerini ele alan mevzuatın ana hedefi kamu kaynaklarının harcanmasına yönelik adil kurallar yaratılması ve uygulanmasıdır. Bulgaristan mevzuatı şeffaflık, eşitlik, ayrımcılığı önlemek ve serbest ve adil rekabet konularında, tamamen AB hukukunun temel prensiplerine göre uyarlanmıştır.

Kamu ihaleleri üç kategoriye sınıflandırılmıştır: ürün tedariki, hizmet tedariki ve inşaat işleri. Kamu ihalesini kazanan kişinin belirlenmesi için kullanılan temel kriterler: ekonomik olarak en avantajlı teklif ve en düşük fiyat.

Bulgar mevzuatı, milliyet bazında bir ayrımcılık yapmaksızın kamu ihaleleri ve imtiyaz prosedürlerine Bulgar ve yabancı (gerçek veya tüzel) kişilerin katılımına izin vermektedir. Aynı şekilde, kamu hizmetlerine yönelik özel sektörden ortak seçiminde ve sözleşme imzalanmasında da AB direktiflerinin temel şeffaflık ve eşitlik prensipleri çerçevesinde hareket edilir.

Kamu İhaleler Ajansı, söz konusu prensiplerin doğru bir şekilde uygulanması ve kamu ihaleleri sisteminin verimliliğini garantileme amacıyla Ekonomi Bakanlığına bağlı bir kurum olarak faaliyet göstermektedir.

Ajansın temel görevleri arasında elektronik kamu ihaleler kaydı sağlanması ve güncellemesidir. Kamu İhaleler Kaydında yayımlanan bilgiler:

- Kamu ihalelerinin açılma, değiştirme, sonlandırma kararları
- Kayıtlara geçmesi gereken bilgilendirmeler
- Kazanılan kamu ihalelerine dair bilgiler
- Başarıyla yerine getirilmiş kamu ihalelerinin sözleşme bilgileri
- Haklarında itirazda bulunulmuş olan kamu ihaleleri bilgileri
- Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında sunulması zorunlu olan diğer bilgiler

Bunların dışında, kamu ihaleleri alanında AB gereksinimlerine göre, belirli bir miktarın üzerinde olan kamu ihaleleri açıldıkları idareler tarafından AB resmi gazetesinin AB kamu ihalelerine yönelik olan TED adlı (<http://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do>) ekinde yayımlanması zorunludur.

Diğer taraftan, aşağıda verilen web sitesi üzerinden Müşavirliğimizce derlenmiş ve 2.000.000 Bulgar levası tutarı üzerinde olan ihale duyurularını güncel olarak takip edilebilir: <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/bulgaristan/ticaret-temsilciliklerimiz/duyurular>

	İDARELER
Klasik İdareler	<ul style="list-style-type: none">• Devlet kuruluşları, Bulgaristan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Bulgaristan Cumhuriyeti Ombudsmanı, Bulgaristan Merkez Bankası;• Bulgaristan Cumhuriyetinin yurtdışındaki diplomatik ve konsolosluk temsilcilikleri ve Bulgaristan Cumhuriyetinin uluslararası organizasyonlara bağlı olan kalıcı temsilcilikleri;• Kamu kuruluşları;• Yukarıda bahse geçen idarelerin birlikleri.
Sektörel İdareler	<ul style="list-style-type: none">• Kamu işletmeleri ve onların birlikleri;• Doğal gaz, ısı ve elektrik enerjisi, içme suyu sektörlerinde bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Demiryolları, tramvay, otobüs ulaşım sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Posta hizmetleri sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Belirli bir coğrafi bölgesini istismar eden kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler.

KAMU İHALESİ DÜZENLEME MEKANİZMALARI	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none"> • Açık prosedür; • Sınırlı prosedür; • Rekabetçi diyalog; • Müzakere prosedürleri (bildirimli veya bildirimsiz)
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu ihalesi düzenlenmesine yönelik bir prosedür DEĞİLDİR; • İdare, sınırsız kişiye teklif alma daveti yayımlar, ancak sadece bir teklif almış olsa bile sözleşme imzalayabilir.
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu ihalesi düzenlenmesine yönelik bir prosedür DEĞİLDİR; • İdare, kendisi tarafından seçilmiş olan yüklenici ile sözleşme yapabilir. Burada sözleşmenin yazılı olması bile gerekli değildir.

KAMU İHALESİNİN DÜZENLENDİĞİ PROSEDÜR MEKANİZMASINI BELİRLEYEN TUTAR KATEGORİLERİ	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat işleri: 264 000 Bulgar Levası üzerinde; • Ürün ve hizmet tedariği ve proje: 60 000 Bulgar Levası üzerinde
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat işleri: 60 000 – 264 000 Bulgar Levası arasında; • Ürün ve hizmet tedariği ve proje: 20 000 – 60 000 Bulgar Levası arasında
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat işleri: 60 000 Bulgar Levası altında; • Ürün ve hizmet tedariği: 20 000 Bulgar Levası altında; • Proje: 66 000 Bulgar Levası altında

KATILIMCILARIN SUNMASI GEREKEN EVRAKLAR	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none"> • Kayıt evrakları (Tüzel kişi), Kimlik kartı (Gerçek kişi) veya birlik sözleşmesi (Tüzel kişiler için değil); • Katılım teminatının ödendiğini kanıtlayan belge; • Finansal istikrar belgesi (banka hesap dökümleri, finansal tablolar, son birkaç yıl için ciroları gösteren evraklar ve diğerleri); • Katılımcının teknik tecrübesini kanıtlayan referanslar (aynı veya benzer hizmetlerin daha önce sunulduğunu kanıtlayan sözleşmeler, teknik yeterliliği kanıtlayan evraklar ve diğerleri); • Kamu İhaleleri Kanununun 47. Maddesine göre kamu ihalesine katılımın önünde engeller bulunmadığına dair deklarasyonlar;

	<ul style="list-style-type: none"> • Varsa alt yüklenicilere ilişkin bilgiler ve sorumlulukları; • Diğer
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none"> • Katılımcıya ait bilgiler; • Kamu İhaleleri Kanununun 47. Maddesine göre kamu ihalesine katılımın önünde engeller bulunmadığına dair deklarasyonlar.
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında özel gereksinimler mevcut değildir.

Bulgaristan’da 15.04.2016 tarihinde yürürlüğe giren yeni Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında sektörel mercilerin açtığı ihalelerde üçüncü ülkelerin ihalelere katılımını sınırlayan bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenleme yeni Kamu İhaleleri Kanununun 146. Maddesinin 1. Fıkrasında yer almaktadır:

Madde 146. (1) Sunulan kamu ihalesi tekliflerinde, AB’nin veya Bulgaristan Cumhuriyeti’nin eşdeğer ve etkin erişim sağlayan çok taraflı veya ikili anlaşma imzalamamış olduğu üçüncü ülkelerden gelen ürünlerin toplam değerinin % 50’sini aştığı durumlarda, sektörel merciler söz konusu teklifleri eleyebilmektedir.

Dikkat edilmesi gereken başka bir düzenleme ise yeni Kamu İhaleleri Kanununun 5. Maddesinin 5. Fıkrasında yer almaktadır:

Madde 5. (5) Kamu mercileri, icra ettikleri sektörel faaliyetler ile ilgili alım yaptıkları durumlarda, sektörel mercilerin uyguladığı kuralları uygulamaktadır.

Bu hüküm, belirli durumlarda kamu mercilerinin de açtıkları bazı ihalelerde üçüncü ülkelerin katılımını sınırlayan düzenlemeler uygulayabilmesini öngörmektedir.

Bulgaristan’ın Türkiye ile kamu ihalesi tekliflerinde eşdeğer ve etkin erişim sağlayan ikili bir anlaşma bulunmamaktadır.

3. Önemli Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Bulgaristan’ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir. Bulgaristan’da tarım üretimi, modernize edilmesi durumunda oldukça önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bulgaristan’ın AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne Avrupa finansmanı sağlanmaktadır. Bulgaristan’da tarımsal arazilerin toplam büyüklüğü yaklaşık 5,22 milyon hektardır (ülke

topraklarının yaklaşık % 47'si). 2017 yılında Bulgaristan'da toplam tarım arazilerinin % 2,72'si organik tarım ürünlerinin üretiminde kullanılmıştır.

Tarım sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı 2018 yılında % 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Tarım, Gıda ve Orman Bakanlığı verilerine göre 2014-2018 döneminde tarım sektörü yıllık çıktısı 4-4,35 milyar euro arasında seyretmiştir. Toplam çıktı içerisinde bitkisel mahsulün payı % 68,9, hayvancılığın payı % 23,1, tarımsal hizmetlerin payı % 5,9 ve ikincil tarımsal faaliyetlerin payı % 2,4'tür. Beş yıllık dönemde tarım sektörüne Bulgaristan ekonomisine yapılan toplam yatırımların % 8'ine denk gelen 665-971 milyon euro yıllık yatırımlar yapılmıştır. 2014-2018 döneminde söz konusu yatırımların toplam büyüklüğü 3,94 milyar euro olmuştur.

Sanayi

2018 yılında Bulgaristan'da sanayi sektörü ekonominin % 27,4'ünü oluşturmaktadır. Bulgaristan sanayinde önemli sektörler temel metaller imalatı (sanayi sektöründe payı % 14,9), gıda imalatı (% 11,7), makina ve donanım imalatı (% 6,4), metal inşaat malzemeleri, kazan, petek, tank, metalden mutfak eşyası, hırdavat imalatı (% 5,1), elektrik teçhizatı imalatı (% 5), kimyasal maddeler imalatı (% 4,7), cam, tuğla, kiremit, porselen, çimento, kireç, alçı, beton vb. imalatı (% 4,2), otomotiv (% 3,4), plastik ve kauçuk imalatı (% 3,2), içecek imalatı (% 3), bilgisayar parçaları, elektronik ve optik cihazlar imalatı (% 2,7), mobilya imalatı (% 2,3), tekstil imalatı (% 1,9), kağıt ve karton imalatı (% 1,7), ilaç imalatı (% 1,6) ve odun ile ahşap malzeme imalatıdır (% 1,5).

Hizmetler

2018 yılında hizmetler sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı % 68,4'tür. Ulaştırma, telekomünikasyon, bankacılık, turizm, sigortacılık Bulgaristan'da hizmetler sektörünün yapı taşlarıdır. Son yıllarda Bulgaristan, yabancı şirketler tarafından yoğun bir şekilde, iş süreçlerinin yönetimi çerçevesinde, outsourcing destinasyonu olarak tercih edilmeye başlanmıştır. Söz konusu hizmetten Bulgar firmalarından çok yabancı şirketler yararlanmaktadır. Halihazırda Bulgaristan'da 180 civarında büyük yabancı şirket ülkenin sunduğu lojistik avantajlardan yararlanmaktadır. Bulgaristan'da sektör, büyük şehir ve eğitim merkezleri olan Sofya, Plovdiv, Burgaz, Ruse, Blagoevgrad, Varna ve Veliko Tırnovo'da yoğunlaşmaktadır. Outsourcing faaliyetlerinin % 90'ı başkent Sofya'da gerçekleşmektedir. Bulgar outsourcing sektöründeki alt sektörlerin payları şöyledir: İş süreçleri yönetimi % 53, bilgi teknolojilerine ilişkin süreçlerin yönetimi % 47. Outsourcing sektörü GSYİH'nin % 5,2'sini üretmekte olup, 73 bin kişi (emek piyasasının % 2'si) sektörde istihdam edilmektedir. Bulgaristan outsourcing sektörü cirosu 2,4 milyar euro civarındadır. Bulgaristan'da outsourcing hizmetinden en çok yararlanan ülkeler İngiltere, ABD ve Almanya'dır.

Madencilik

Bulgaristan'da kömür madenciliği sektörü boyut anlamında küçük olmakla birlikte büyük öneme sahiptir. Bulgaristan'da linyit, alt bitümlü, bitümlü ve antrasit kömürü bulunmaktadır. Bitümlü ve antrasit kömürü çıkarılmaya uygun değildir. Plevne düzlüğünde petrol kaynakları bulunmaktadır. Ancak söz konusu petrol ülkenin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Bulgaristan'da

demir, kurşun, çinko ve bakır cevherleri de bulunmaktadır. Demir kaynakları yetersiz olduğu için ithalat da yapılmaktadır. Bulgaristan'da yoğun olarak kireç taşı ve granit de mevcuttur.

Enerji

Bulgaristan'ın enerji koridorlarının üzerinde bulunması, AB üyesi olarak enerji etkinliği ve çevre konularında birçok hukuksal yükümlülüğü yerine getirme gerekleri ülkenin enerji jeopolitiğinde etkin rol almasını gerektirmektedir. Bulgaristan Balkanlar'da ve Avrupa'nın bütününde enerji arz güvenliği açısından önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, Bulgaristan birçok uluslararası enerji projesinde yer almakta, bunun yanı sıra kendi inisiyatifiyle bazı uluslararası projelere önderlik yapma çabasıdadır. Diğer taraftan, ülke, Güneydoğu Avrupa'nın önde gelen elektrik enerjisi ihracatçılarından biridir ve yenilenebilir enerji kaynaklarını daha etkin kullanarak daha fazla elektrik ihracatı yapma potansiyeline sahiptir.

Bulgaristan'ın iyi gelişmiş bir enerji sektörü bulunmaktadır. Sektör köklü, fakat küçüktür. Komünizm döneminden ve dönemin sanayi yapısından Bulgaristan'a miras olarak enerji yoğun bir ekonomi kalmıştır. Bulgaristan, enerji kaynaklarındaki çeşitlilik ile elektrik ve yakıt sıkıntısı yaşanmayan bir ülkedir. Ülkenin önemli miktardaki yerel doğal kaynakları, güçlü yerel enerji üretimi, büyük petrol işleme kapasitesi elektrik ve yakıt temininde düşük riskli bir ortam yaratmaktadır. Ancak, petrol işleme maliyetlerinin yüksek olması, elektrik altyapısının eski olması nedeniyle kayıp yaratması ve ülkenin ham petrol ve doğal gazda Rusya'ya bağımlı olması tedariklerin durdurulması konusunda risk arz etmektedir.

Ülkenin enerji sektörü elektrik üretimine dayanmaktadır. Gayri safi enerji tüketiminin % 62'si ülke içerisindeki enerji üretiminden sağlamaktadır. Bulgaristan'da enerji üretiminin % 48,6'sı kömürden, % 33,7'si nükleer santralden, % 16,6'sı yenilenebilir enerji ve biyoyakıtlardan, % 0,6'sı doğal gazdan ve % 0,2'den petrolden elde edilmektedir.

Elektrik enerjisi Kozloduy nükleer santrali ile termik ve hidroelektrik santrallerinde üretilmektedir. Elektrik üretimi, ülkenin ekonomik gelişmesi bakımından önemli rol oynamakta ve bölgesel planda elektrik ihracatını mümkün kılmaktadır.

Bulgaristan'ın önemli miktarda kömür kaynakları bulunmaktadır. Ham petrol ve doğal gaz ithalatının neredeyse tamamı Rusya'dan yapılmaktadır. Bulgaristan, nükleer yakıtını da Rusya'dan ithal etmektedir. Dolayısıyla, enerji konusunda Rusya'ya büyük bir bağımlılık söz konusudur. Yenilenebilir enerji kaynakları konusunda Bulgaristan'ın doğal kaynaklarının yeterli seviyede işletilmediği değerlendirilmektedir. Burada su, güneş, biokütle, jeotermal ve rüzgâr enerjisinde büyük potansiyel olduğu düşünülmektedir.

4. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

İş Kültürü

Ticari işlemlerde sözleşme yapılması önemli bir husustur. Bir ihtilaf halinde izlenecek prosedürün sözleşmede açıkça belirtilmesi önem arz etmektedir. Zorunlu olmamakla beraber sözleşmelerin Bulgar noterliklerinde imzalanması resmîyetini güçlendirmektedir ve imzaların teyidi açısından yararlıdır.

AB'nin ve Bulgaristan'ın marka tescil, fikri ve mülkiyet hakları ile ilgili mevzuatına ve prosedürlerine uyulması şarttır. Firmalarımızın markalarını Bulgaristan'da bizzat tescil ettirmeleri önerilmektedir. Tescil bir başkası aracılığıyla (distribütör vb.) yapılıyor ise firmalarımızın işlemleri takip etmesi ve denetlemesi önem arz etmektedir.

İngilizce kullanımı yaygın olmakla beraber firmalar ile temasta mümkün ise Bulgarca bilen kişilerin kullanılması faydalıdır.

Ürün tanıtıcı Bulgarca katalog hazırlanması ve potansiyel alıcı firmalara dağıtılması firmalarımızın Bulgaristan'daki faaliyetlerini kolaylaştıracak ve başarılarını artırabilecektir.

Satış sonrası hizmetin en az satışın kendisi kadar önemli olduğu göz önünde bulundurularak ürünle ilgili şikayetlerin takip edilmesi ve en kısa zamanda düzeltilmesi sağlanmalıdır. Bulgar pazarının küçük olduğu, hem memnuniyetin hem de hoşnutsuzlukların çok çabuk yayıldığı dikkat edilmesi gereken hususlardır.

Para Kullanımı (kredi kartı, çek dahil)

Bulgaristan'ın para birimi levadır. Leva, 1,95583 kurundan euroya endekslidir. 2020 yılında ülkenin Euro Bölgesine giden yolda "bekleme odası" olarak adlandırılan ERM II mekanizmasına girmesi beklenmektedir.

Bulgaristan'da senet ve çek kullanımı yaygın değildir. Bulgaristan, iyi işleyen ve istikrarlı bir bankacılık sistemine sahiptir.

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2018 yılında ülkede elektronik ortamda (nakitsiz) değeri 689,3 milyar leva olan 293,5 milyon adet ödeme yapılmıştır. Diğer ülkelere yapılan ödemeler 2,1 milyon adet olup, 94,2 milyar leva büyüklüğünde gerçekleşmiştir. 2014-2018 döneminde bankomat kartlarının sayısı 6,286 milyon adetten 6,189 milyon adede düşmüştür. Aynı dönemde kredi kartlarının sayısı artarak 938 binden 1,240 milyon adede ulaşmıştır. 2018'de kartla yapılan ödemelerin büyüklüğü ülke içerisinde 6,7 milyar leva, yurtdışına ise 3,4 milyar leva olmuştur. Söz konusu ödemelerin önemli bir kısmı POS terminaller üzerinden yapılmış olup, büyüklüğü 7,8 milyar leva olarak gerçekleşmiştir. İnternet üzerinden ise 2,4 milyar levalık ödeme yapılmıştır. İki yılda POS terminaller üzerinden yapılan ödeme sayısı % 67, ödeme değeri ise % 85 oranında artış göstermiştir. 2014-2018 döneminde POS terminallerin sayısı 75,6 binden 95,4 bine ulaşmış, bankamatik sayısında neredeyse bir değişiklik olmamış, 2018 bu sayı 5604 olarak kayıtlara geçmiştir.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

İki ülke vatandaşlarının tabi olduğu vize düzenlemesi 10 Mart 1993 tarihli Vize Anlaşması'na dayanmaktadır. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'a girişi ve bu ülkeden transit geçişi için Bulgaristan'ın Ankara, İstanbul veya Edirne diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına vize başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Yalnızca diplomatik pasaport ile hizmet pasaportu hamilleri Bulgaristan'a yapacakları bir ayı aşmayan ziyaretlerinde/yolculuklarında vizeden muaftır.

Bulgaristan, 2 Mart 2012 tarihinde Schengen vizesine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir Schengen ülkesine devam etme koşulunu aramaksızın ülkeye giriş izni verme kararı almıştır, aynı kararla yeşil pasaport sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vize alma zorunluluğunu da kaldırmıştır. Schengen vizesi olmayan umuma mahsus pasaport sahipleri ise vizeye tabidir.

Resmi tatiller (milli gün vb.) ve Mesai Saatleri

1 Ocak - Yeni Yıl

3 Mart - Kurtuluş günü (Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden çıkışı)

Nisan veya Mayıs'ta 4 gün – Paskalya (Ortodoks takvimine göre her yıl değişmektedir, Paskalyanın kutlandığı hafta sonu Cuma ve Pazartesi günleriyle birlikte tatildir)

1 Mayıs - İşçi bayramı

6 Mayıs - Kahramanlık ve Bulgar ordusu günü

24 Mayıs - Bulgar aydınlanması, kültür ve Kiril alfabesi bayramı

6 Eylül - Bulgaristan'ın birleşmesi

22 Eylül - Bulgaristan bağımsızlık günü

1 Kasım - Ulusal aydınlar günü (sadece eğitim-öğretim kurumlarına tatil)

24-26 Aralık - Noel

Mesai saatleri 9.00-17.30, mesai günleri Pazartesi-Cumadır.

Yerel Saat

Yaz döneminde Türkiye ile saat farkı bulunmamaktadır, kış döneminde ise Bulgaristan 1 saat geridedir.

5. Şirket Kuruluşu ve İş Yapma ile ilgili Bilgiler

Şirket Türleri ve Şirket Kurma Prosedürü

Bulgaristan'da şirket kuruluşu Adalet Bakanlığı'na bağlı Kayıtlar Ajansı çerçevesinde tutulan ticaret siciline kayıt ile gerçekleşmektedir. Kayıt prosedürünün zamanı şirket türüne göre farklılık arz etmekte ve 2 ila 5 iş günü arasında değişmektedir. Türkiye'den farklı olarak ticaret ve

sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret siciline kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanmakta, faaliyetlerine başlayabilmektedir.

Firmaya ticaret Siciline kayıt esnasında Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması EIK (EİK)) denilen bir numara verilmektedir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup rastgele belirlenmektedir. Bu numara ile firma, Ticaret Siciline kaydolduğu andan itibaren Ticaret Sicilinden kaydı silinene kadar tanımlanmaktadır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı "BG" ile başlayan KDV numarası vermektedir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansı'nca verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

Bulgaristan'da % 100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan'da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler, Bulgar ortağı olsun ya da olmasın, Bulgar şirket addedilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunmaktadır.

Limited Şirket, Anonim Şirket, Kollektif Şirket ve Komandit Şirket türleri Bulgaristan Ticaret Kanunu'nun öngördüğü şirket türleridir. Bunların dışında, Bulgaristan'da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar limited şirket (EOOD veya OOD), anonim şirket (EAD veya AD), şubeler ve ticari temsilciliklerdir. Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır. Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşılarak artırabilmektedir. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük çaplı yatırımlara mahustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

Limited şirket (Bulgaristan'da OOD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin asgari 2 leva (1,02 €), anonim şirket (Bulgaristan'da AD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin ise asgari 50 000 leva (25 565 €) olması gerekmektedir.

Bulgaristan Ticaret Kanunu'na göre tek bir ortak kendi başına bir limited veya anonim şirket kurma hakkına sahiptir. Bu durumda şirketin türü tek kişilik limited şirket olan EOOD'dir, anonim şirket için ise EAD'dir. Türkiye'de yerleşik bir gerçek veya tüzel kişinin Bulgaristan'da tek başına bir limited veya anonim şirket kurması konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır.

LTD şirket (OOD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (diğer belgeler söz konusu beyannameye ek olarak ibraz edilir);
- Şirket kuruluş sözleşmesi;
- Genel Kurul toplantısı tutanağı (bahse konu tutanakta şirket kuruluş toplantısında alınan kararlar ve toplantı gündemi yer almalıdır);

- Verilen bilgilerin doğru olduğuna dair Ticaret Sicili Kanununun madde 13 fıkra 4'ü çerçevesinde beyanname (beyanda bulunan kişi tarafından imzalanmaktadır);
- Ticaret Sicili Kanununun madde 13 fıkra 5'i çerçevesinde beyanname (belgeleri ibraz eden kişinin beyan eden kişiden farklı olduğu durumlarda doldurulur);
- Ticaret Kanununun madde 142 çerçevesinde rakip faaliyet yasağı beyannamesi (Yönetici tarafından doldurulur);
- Şirket Genel Kurulunun yönetici tayin etme kararı;
- Yönetici veya yöneticilerin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirkülerleri;
- Ticaret Kanununun madde 141 fıkra 8 çerçevesinde beyanname (Yönetici, bu sıfat için Kanunun gerektirdiği şartlara uyduğunu beyan eder);
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda devlet mercilerinden alınması gerekli lisans ve izinler;
- Yatırılan sermayeyi gösteren belge (en az 2 leva);
- Şirket adı alma beyannamesi (zorunlu değildir).

LTD şirket kuruluşu için başvuruda 110 leva (elektronik başvurularda 55 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

Anonim şirket (AD) kuruluşu

Anonim Şirket kuruluşu için Kayıtlar Ajansı'na şirket bilgilerini içeren bir beyanname ile beyanname şirket kuruluşuna ilişkin sayılmış belgelerin beyanname ekinde ibraz edilmesi gerekmektedir.

AD kuruluşu için başvuruda 360 leva (elektronik başvurularda 180 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir). Bankacılık veya sigortacılık alanında faaliyette bulunacak AD'nin kuruluşu için başvuruda 1300 leva (elektronik başvurularda 650 leva) ticaret siciline kayıt ücreti ödenmektedir

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin şube açması

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan'da yabancı kişi şubesi açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin unvanı ana şirketin unvanından ve "şube" ekinden oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır. Şube açma başvurusu Ticaret Sicilini tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı'nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilmektedir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 340 leva (elektronik başvurularda 170 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir). Şube açmak için gerekli belgeler:

- Şube açma beyannamesi;

- Yabancı şirketin mevcudiyetini (tüzel kişi ise), ulusal kanununa göre ticari faaliyette bulunma hakkını, sicil kaydına göre (var ise) yabancı şirketi temsil eden kişilerin adlarını ve temsil şeklini gösteren belge;
- Yabancı şirketin şube açma kararı;
- Yabancı şirket şubesinin faaliyet alanı izin rejimine tabii ise, gerekli lisans veya izin belgesi;
- Şube açma başvurusunun yapıldığı an itibarıyla tüm değişiklik ve ekleri içeren yabancı şirket kuruluş akdi, sözleşmesi veya tüzüğü;
- Yabancı şirket yöneticisinin, şube yöneticisini yetkilendirdiği noter tasdikli vekâletname;
- Şube yöneticisinin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri;
- Kanunların gerektirdiği durumlarda yöneticinin/yöneticilerin uzmanlık veya yeterlilik belgeleri;
- Özel yasaların gerektirdiği diğer belgeler.

Bulgaristan’da yabancı bir şirketin temsilcilik açması

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan’da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na (www.bcci.bg) kaydolması zorunludur. Temsilcilik kuruluşu, Oda’nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veri tabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’nın web sayfasında yayınlanır. Bu şekilde kurulacak ticari temsilcilik Türkiye’deki şirketten ayrı bir tüzel bir kişi değildir ve ticari faaliyet gösterme hakkına sahip değildir. Ticari temsilcilik, genellikle Türkiye’deki ana şirket adına Bulgaristan’da destek faaliyetler icra eder (reklam, promosyon, müşteri bulma vs.). Ticari temsilcilik kendi adına gelir ve kazanç elde edemez. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

Bulgaristan’da bir Türk vatandaşının icra ettiği ticari faaliyet aracılığı ile oturma izni alabilmesi için Bulgaristan’da kurduğu şirkette en az 3 Bulgar veya AB vatandaşını çalıştırması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye’de kurulmuş olan bir şirketin ticari temsilciliğini yapmak için Bulgaristan’a gelen Türk vatandaşlarına bu kural uygulanmamaktadır. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı olan Türk şirket temsilcisi Türk vatandaşlarına Bulgaristan’da oturma izni verilmektedir.

Bulgaristan’da bir Türk şirketin ticari temsilciliğinin kurulması çerçevesinde Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından talep edilen evraklar şöyledir:

1. Türkiye’deki şirkete ait Türkiye Ticaret Sicili Gazete çıktısı (altı aydan eski olmamalıdır) – APOSTİL
2. Türkiye’deki şirket yönetim kurulunun Bulgaristan’da ticari temsilcilik açma kararı;
3. Bulgaristan’da ticari temsilcilik açması ve bu temsilciliği yönetmesi için Türkiye’deki şirket yönetim kurulunun yetkilendirdiği kişiye verilen ve söz konusu kişinin yetki alanını da içeren özel vekâletname orijinali (veya noter tasdikli sureti) - APOSTİL;
4. Bulgaristan’daki temsilcilerin imza sirküleri – Türk noteri tarafından tasdik edilmiş (APOSTİL) veya Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’nın özel beyanname formu üzerinde Oda yetkilisi önünde atılmış imzalar;

5. Ticari temsilciler kayıtlarının ücretinin (120 EURO) ödendiğine dair belge;
6. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası bilgi sistemi için doldurulan kayıt formu.

1, 3 ve 4 nolu evrakların Bulgar makamları tarafından kabul edilmesi için APOSTİL onayı almış olması gerekmektedir. Bu evraklar, Bulgaristan'da yeminli tercüman tarafından tercüme edilip Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylandıktan sonra kayıt işlemleri için Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na ibraz edilmektedir.

Türk şirkete ait temsilciliğin Bulgaristan'da bir adresinin olması şart olarak koşulmuştur.

27.06.2017 tarihinde Bulgar mevzuatında yürürlüğe giren değişiklikler, Türkiye'de kurulmuş bir şirketin Bulgaristan'da ticari temsilciğini yapan Türk vatandaşlarının oturma izni alabilmesi için ilave yeni şartlar getirmiştir. Bulgaristan'da bir Türk şirketinin ticari temsilciliğini yapan Türk vatandaşlarının oturma izni alabilmesi için Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na ilave olarak ibraz etmesi gereken evraklar:

1. Türk şirketin Bulgaristan'da ticari temsilcilik kurduğu andan önce en az 1 yıllık dönemde faal olduğunu gösteren belge. Bu belge, Türkiye'deki şirketin bankasından alınmış referans mektubu veya aşağıdaki belgelerden herhangi biri olabilmektedir:

- a) Türk şirketin son bilanço ve mali rapor kopyaları (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu belgelerin Bulgarca çevirileri ile birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir;
- b) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin son yıldaki faaliyet alanını, varlık değerini, sermayesini, cirosunu ve kar/zararını gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir;
- c) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin son muhasebe raporuna (İngilizce olarak) ulaşılabilecek bir elektronik veri tabanını gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu elektronik veri tabanı, Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Türkiye'deki şirketin faal olup olmadığını kontrol etmek amacıyla kullanılır.

2. Türkiye'deki şirketin vergi borcunun bulunmaması. Bu şartın karşılandığını kanıtlamak için aşağıdaki belgelerden herhangi biri kullanılabilir:

- a) Türkiye'deki şirketin yetkili Gelir İdaresi Başkanlığı biriminden aldığı ve vergi borcu olmadığını gösteren belge. Bahse konu belgenin APOSTİL onayı almış olması ve Bulgaristan'da yeminli tercüman tarafından tercüme edilip Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından da onaylanması gerekmektedir;

- b) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin vergi borcu olmadığı bilgisine (İngilizce olarak) ulaşılabilecek bir elektronik veri tabanını (Gelir İdaresi Başkanlığı'na ait) gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu elektronik veri tabanı, Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Türkiye'deki şirketin vergi borcu olup olmadığını kontrol etmek amacıyla kullanılır.
3. Bulgaristan'daki ticari temsilciliğin faaliyetlerine ilişkin belgeler:
- a) Bulgaristan'da ticari temsilcilik açılmasına ilişkin açıklama belgesi (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu belgenin ticari temsilciliğin hedef ve görevlerini açıklaması ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir;
- b) Bulgaristan'daki ticari temsilciliğin yıllık eylem planının (mevcut yıl ve bir sonraki yıl için) Türk şirketi müdürü tarafından noter huzurunda onaylanması. Bahse konu eylem planı formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu eylem planı çerçevesinde ihtiyaç duyulan temsilci sayısı konusuna da açıklık getirilir;
- c) Ticari temsilciliğin ofisine ait tapu veya en az bir yıllık kira sözleşmesi. Bahse konu belgelerin Türk şirket müdürü tarafından onaylanmış olması ve Bulgarca olarak ibraz edilmesi gerekmektedir.

27.06.2017 tarihinde Bulgar mevzuatında yürürlüğe giren değişiklikler ile getirilen yeni şartlar sadece ticari temsilcilik aracılığıyla oturma izni almak isteyen Türk vatandaşları için geçerlidir. Oturma iznine ihtiyacı olmayan ticari temsilcilerin bu şartları karşılaması zorunlu değildir.

Kayıt süreci hakkında daha ayrıntılı bilgi Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası web sitesinde yer almaktadır: <http://www.bcci.bg/tradereg-repres-docreg-en.html>

Sigorta

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici iş göremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. 2019 yılında sigorta tavanı 3000 leva olarak belirlenmiş olup, söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanı aşan kısmı için sigorta primi ödememektedir.

Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler Tablosu

(Örnektir; Aylık Brüt Ücret 1000 leva)

Sigorta Kalemleri	Sigorta Oranı	Ücret (leva)	Kesintiler (leva)	İşveren Payı (leva)
Ücret		1000,00		
Sosyal Sigorta	8,38%		83,80	
Sağlık Sigortası	3,20%		32,00	
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,20%		22,00	
Gelir Vergisi*			86,22	
İşveren Sosyal Sigortası	10,92%			109,20
İşveren Sağlık Sigortası	4,80%			48,00
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,80%			28,00
Mesleki Kazalar Fonu	0,50%			5,00
Toplam Ücret		1000,00		
Toplam Kesinti			224,02	
İşveren Sigorta Payı				190,20
Net Ücret		775,98		
Emeklilik İçin Baz Ücret		1000,00		

Bankacılık Mevzuatı

Kredi Kuruluşları Yasası, istikrarlı ve güvenli bir bankacılık sisteminin garanti edilmesi ve mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması amacıyla kredi kuruluşlarının lisans almasını, faaliyetlerini sürdürmesini, denetimini ve sona erdirilmesini düzenlemektedir. Söz konusu yasa hükümlerine göre bankalar ve elektronik para kuruluşları kredi kuruluşları olarak kabul edilmektedir. Başka düzenleme getirilmediği sürece, özel yasa ile oluşturulmuş bankalar da Kredi Kuruluşları Yasası'na bağlıdır. Kredi Kuruluşları Yasası'na göre, kamuya açık bir biçimde mevduat ile iadesi yapılabilecek diğer değerleri çeken ve kendi risk ve hesabına kredi veya benzeri finansman sağlayan kuruluşlara banka adı verilmektedir.

Kamuya açık bir biçimde mevduat ve iadesi yapılabilecek diğer değerleri tutma, mevduat olarak değerli varlıklar tutma ve mevduat ve saklama kuruluşu olma görevlerini yalnızca Bulgaristan Merkez Bankası'ndan banka lisansı almış kişiler, Bulgaristan Merkez Bankası'ndan Bulgaristan Cumhuriyeti'nde şube aracılığıyla faaliyet gösterme lisansı almış merkezi üçüncü ülkede olan bankalar ve AB üyesi ülkelerin yetkili organlarından banka lisansı almış ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nde doğrudan ya da şube aracılığıyla bankacılık hizmeti sunan bankalar yerine getirebilmektedir.

Banka, bir anonim şirket olarak kurulmaktadır. Kredi Kuruluşları Yasası'nda aksi öngörülmedikçe, bankalar Ticaret Yasası'na tabidir. Bankacılık faaliyetinin yürütülmesi için Bulgaristan Merkez Bankası'ndan lisans alınması gerekmektedir. Verilen lisanslar, Bulgaristan Merkez Bankası nezdinde tutulan sicile kaydedilmektedir. Merkez Bankası, kredi kuruluşlarına lisans verme koşullarını ve kredi kuruluşlarına verilen her lisansı Avrupa Komisyonu'na bildirmektedir. Banka kuruluş sermayesinin asgari düzeyi 10 milyon levadır (5,1 milyon euro). Banka, en az iki kişi tarafından ortaklaşa yönetilmelidir. Söz konusu kişilerden en az birinin Bulgarca bilmesi gerekmektedir.

Kredi Kuruluşları Yasası, AB üye ülkelerinde lisans almış bankaların Bulgaristan'daki faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler de getirmektedir.

Bulgaristan Merkez Bankası, bankaları ve üçüncü ülke bankalarının şubelerini denetleyen organdır. Aynı zamanda banka ve banka şubelerinin tasfiyesi veya kapatılması da Bulgaristan Merkez Bankası'nın müsaadesiyle yapılmaktadır.

Banka Denetim İdaresi, bankacılık sistemindeki süreç dinamiklerini ortaya koymak amacıyla bankaları varlıklarına göre üç gruba ayırmaktadır. Birinci grup, varlıkları baz alınarak belirlenen en büyük beş lisanslı bankadan oluşmaktadır. İkinci gruba diğer bankalar dahildir. Üçüncü grup ise yabancı bankaların Bulgaristan Cumhuriyeti'ndeki şubelerini kapsamaktadır. 31 Temmuz 2019 itibarıyla birinci gruba UniCredit Bulbank, DSK Bank, United Bulgarian Bank, First Investment Bank ve Eurobank Bulgaria (Postbank) dahildir. İkinci grup Raiffeisenbank (Bulgaria), Expressbank, Central Cooperative Bank, Allianz Bank Bulgaria, Piraeus Bank Bulgaria, Bulgarian Development Bank, ProCredit Bank (Bulgaria), Municipal Bank, Investbank, International Asset Bank, Bulgarian-American Credit Bank, D Commerce Bank, TBI Bank, Tokuda Bank ve Texim Bank bankalarından oluşmaktadır. Üçüncü gruba ise Citibank Europe - Bulgaristan Şubesi, ING Bank N.V. – Sofya Şubesi, BNP Paribas S.A. - Sofya Şubesi, BNP Paribas Personal Finance S.A. - Bulgaristan Şubesi ve T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi dahildir.

T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi yabancı banka şubesi olarak Bulgaristan bankacılık sektöründe hizmet sunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Kırcaali, Varna'da ofisleri bulunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası Türk yatırımcılarına bazı özel imkanlar sunmaktadır:

- Bulgaristan'da yeni kurulan şirketin nakdi/gayrinakdi kredi imkanlarından faydalanmasının zor olduğu durumlarda, Ziraat Bankası'nın Türkiye'deki herhangi bir şubesi nezdinde önceden tesis edilmiş olan kredi limitlerinden yeni kurulan şirket kredi kullanabilmektedir. Bulgaristan'da enflasyona paralel olarak kredi faiz oranları daha düşüktür;
- Ayrıca, gayrimenkul teminatı ya da kefalet teminatı gerektiren kredilendirmelerde Bulgaristan'daki şirketin yeterli teminata sahip olmadığı durumlarda Türkiye'den sağlanacak gayrimenkul ipoteği, şahıs ya da grup şirketi kefaleti ile kredi ihtiyaçları karşılanabilmektedir;
- T.C. Ziraat Bankası ayrıca, Türkiye'den yapılacak yerli üretim makina ithalatlarının % 100'üne kadar uzun vadeli finansman imkanları sunmaktadır;

- 2014 yılında T.C. Ziraat Bankası ile Türk Eximbank arasında yapılan anlaşmaya göre, Türkiye’den ithalat yapan Bulgaristan’da yerleşik firmalar Eximbank alıcı kredilerinden T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile faydalanabilmektedirler;
- Uluslararası transferlerin T.C. Ziraat Bankası’nın Bulgaristan’daki şubeleri aracılığıyla daha hızlı ve daha düşük ücretle gerçekleştirme olanağı mevcuttur;
- Banka, yurtdışında TL hesap açma ve işlem yapma olanağı sağlamaktadır;
- Aynı dili konuşmanın sağladığı iletişim kolaylıkları sunmaktadır.

Türk sermayeli D Commerce Bank AD, Bulgaristan Cumhuriyeti’nde lisanslı banka olarak faaliyette bulunmaktadır. 29 Nisan 2014’te sermaye artırımına bağlı olarak Fortera A.Ş. sermayeye % 33 oranında ortak olmuştur. Söz konusu bankanın şube sayısı 50’nin üzerindedir.

Bulgaristan Merkez Bankası (BNB) Temmuz 2019 sonu itibariyle, bankacılık sektörü aktiflerinin 56,4 milyar euro olduğunu açıklamıştır. En büyük beş bankanın toplam aktiflerdeki payı % 60,2 olarak gerçekleşmiştir. Yılın ilk yedi ayında bankacılık sistemi karı 511,3 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Brüt kredi portföyü ise 32,5 milyar euroya ulaşmıştır. Temmuz sonu itibariyle bankacılık sektöründe mevduat toplamı 47,8 milyar eurodur. Toplam sermaye yeterlilik oranı ise % 20,54 olarak gerçekleşmiştir.

Vizeler

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan’a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmek zorundadırlar.

Bulgaristan Schengen bölgesine girebilmek için gerekli teknik şartları yerine getirmiştir, ancak AB içindeki bazı ülkelerin çekincelerinden dolayı Bulgaristan (ve Romanya) 26 üyelik serbest dolaşım alanına henüz girememiştir. Bulgaristan Cumhuriyeti’nin 31 Ocak 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren uygulamasına göre, geçerli Schengen vizesi ve Schengen hukuku kazanımlarını tamamen uygulayan üye ülkeler ile İsviçre ve Lihtenştayn tarafından verilen geçerli, uzun süreli oturma vizesi ile oturma iznine sahip olan kişilere vizesiz rejim uygulaması getirilmiş olup, söz konusu uygulama, Bulgaristan Cumhuriyeti’nin Schengen bölgesine tam üye olana kadar geçerli olmak üzere, her 6 aylık dönem içerisinde 3 aydan fazla olmamak kaydı ile sınırlıdır.

Vize Türleri

Geçerli bir vize dahi Bulgaristan’a giriş garantisi vermeyebilir. Sınır kontrol görevlileri yabancıların ülkeye kabulü için gerekli koşullara sahip olup olmadığı konusunda nihai karar verme yetkisine sahiptir.

Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini “havayolu transit vizesi, kısa süreli vize ve uzun süreli vize” olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Havayolu transit vizesi (A Tipi), Bulgaristan aktarmalı başka bir ülkeye uçacak kişilere verilen vize türüdür.

Kısa süreli vize (C Tipi), bir yabancıların 180 günlük bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla Bulgaristan’a bir defalık veya çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir.

Uzun süreli vize (D Tipi), yabancı uyruklunun Bulgaristan'a giriş yapıp sonrasında oturma izni için başvurmasında gerekli olan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. D tipi vize, geçerli olduğu müddetçe, sahibine Bulgaristan'a çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Bir yıl geçerli olan ve 360 güne kadar oturma izni sağlayan D tipi vizesinin verilebileceği yabancılar:

1. Bilim araştırmaları gerçekleştiren yabancılar;
2. En fazla 1 yıl süren programlar çerçevesinde Bulgaristan'da eğitim gören öğrenciler;
3. Master öğrencileri veya stajyerler;
4. Turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında Türk işveren tarafından Bulgaristan'a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen yabancılar;
5. Bulgaristan Yatırım Ajansı'na sertifika başvurusunda bulunmuş veya sertifika almış bir Türk yatırımcısı tarafından Bulgaristan'daki yatırım sürecini kontrol etmek amacıyla görevlendirilen yabancılar.

Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonuna veya konsoloslukuna yapılmalıdır.

Oturma İzinleri

Oturma İzni Türleri

Bulgaristan'da dört tür oturma izni bulunmaktadır:

- Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar oturma izni sağlamaktadır;
- Orta vadeli – 1 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Uzun vadeli – 5 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Daimi – süresiz oturma izni ile sağlanır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize (C tipi) alınması yeterlidir. Bir yabancı için orta vadeli, uzun vadeli ve daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin etmesi (D tipi) gerekmektedir.

Orta Vadeli İkamet İzinleri Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bir Bulgar vatandaşının aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan'da daimi veya orta vadeli oturma izni almış bir yabancı için aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan'da tedavi gören yabancılar;
- Ülkelerinde emekli olmuş yabancılar;
- Çalışma izni alındıktan sonra Bulgaristan'da istihdam edilen veya serbest meslek icra eden yabancılar;
- Bulgaristan'da oturma süresi boyunca en az 10 kişiye istihdam sağlayarak ticari faaliyette bulunan yabancılar;

- Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na bir Türk şirket temsilcisi olarak kaydını yaptırmış olan yabancılar;
- Bulgaristan'da en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) değerinde gayrimenkul alan yabancılar;
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250 000 leva (yaklaşık 128 000 euro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeleri Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir.

Uzun Vadeli Oturma İzinleri Verilmesinde Aranılan Genel Koşullar

- Yabancıların Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet etmesi gerekmektedir;
- 5 yıllık süre içinde yabancıların Bulgaristan dışında art arda 6 ay ve toplamda 10 ay kalmadığı müddetçe süre kesintiye uğramaz ve Bulgaristan'da ikamet süresi gibi hesaplanmaktadır;
- Yabancıların Bulgaristan'da öğrenci veya stajyer olarak yasal bir şekilde ikamet ettiği sürenin yukarıda bahsedilen beş yılın hesaplanmasında sadece yarısı geçerli olarak kabul edilmektedir;
- Uluslararası koruma haklarından faydalanan yabancılar uzun vadeli oturma izni alabilmektedir.

Daimi Oturma İzni Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bulgar asıllı yabancılar;
- Yabancıların Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet ettiği ve bu süre zarfında ülke dışında en fazla 30 ay kaldığı durumlarda;
- Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan sertifika almış ve yatırım faaliyetlerini icra eden yabancılar;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 500 000 leva (yaklaşık 256 000 euro) yatırım yapan ve şirket adına aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 10 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir;
- Bulgaristan'da en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) değerinde gayrimenkul alan ve bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar;

- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250 000 leva (yaklaşık 128 000 euro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeler Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir;
- Aşağıdaki varlıklara en az 1 000 000 leva (yaklaşık 511 000 euro) yatırım veya ek yatırım yapan yabancılar:
 - Borsada işlem gören Bulgar şirket hisseleri;
 - Kamuya ait senetler, hazine bonoları veya diğer mali enstrümanlar (en az altı ay vadesi olan);
 - Kamunun en az % 50'sine sahip olduğu bir şirkete ait mal varlığı (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
 - Kamuya ait şirket hisseleri (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
 - Bulgar fikri mülkiyet hakları (telif hakları, patentler, tasarımlar, markalar, vs.);
 - Bulgaristan'da imtiyaz hakları.
- 1 000 000 levayı (yaklaşık 511 000 euro), yönetilmesi için lisans almış bir Bulgar kredi kurumuna yatıran yabancılar (en az 5 yıl vade ile);
- Borsada işlem görmeyen bir Bulgar şirketi sermayesine en az 6 000 000 leva (yaklaşık 3 068 000 euro) yatırım yapan yabancılar.

Oturma İzni Başvurularında Aranılan Genel Belgeler

- Başvuru sahibine ait geçerli bir pasaport (en az daha 6 ay geçerli olması gerekmektedir);
- Başvuru ücretinin ödendiğine dair belgeler;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca ikamet edeceği bir yeri temin ettiğine dair belgeler (kira kontratı vs.);
- Standart başvuru formu;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca giderlerini karşılayabilecek mali kaynaklara sahip olduğunu gösteren belgeler.

Oturum izni başvurusu uzun süreli vize süresinin dolmasına en az 14 gün kalmışken "Yabancı Uyruklular İdari Kontrol Ofisi"ne (FNACO) yapılmalıdır. Oturma izni mevzuatın getirdiği şartlara göre yenilenebilmektedir. Başvuru sahibi Bulgaristan topraklarında veya AB üyesi ülkelerden birinde bir önceki takvim yılı içinde ikamet etmemişse yenileme talebi reddedilebilmektedir.

Çalışma İzinleri

Genel Durum

Aksi bir durum Bulgar mevzuatında belirtilmediği sürece, Türk vatandaşları Bulgaristan’da ancak çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 100 levası tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu yerin **Çalışma Bürosuna** başvuru yapması gerekmektedir. Yerel işveren, bir Türk vatandaşı için ilk defa çalışma izni başvurusunda bulunduğu zaman Türk vatandaşının Bulgaristan Cumhuriyeti dışında bulunması gerekmektedir. Bulgaristan’da yasadışı ikamet eden Türk vatandaşlarının istihdam edilmesi yasaktır.

Çalışma izni Prosedürleri

Yetkili Kurum	Çalışma Bürosu Müdürlüğü
Prosedür	<ol style="list-style-type: none">1. İşveren, yabancının çalışma izni alması için gerekli evrakları Çalışma Bürosu Müdürlüğü’ne ibraz eder;2. İdare, işverenden çalışma izni verme koşullarının karıştığına dair ek evraklar talep edebilir;3. Çalışma Bürosu Müdürlüğü, çalışma izni talebine ilişkin değerlendirmesini ve evrakları İstihdam Ajansı İcra Müdürü’ne gönderir;4. Çalışma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda nihai karar İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından verilir.
Gerekli Evraklar	<ul style="list-style-type: none">• Başvuru formu;• Çalışma izni talebinin gerekçesi;• Yabancıya ait 3 adet fotoğraf;• İşverenin noter tasdikli kayıt belgesi veya Özel Tanımlama Kodu belgesi kopyası;• Yetkili mercilerce onaylanmış diploma veya yetki, yeterlilik ve tecrübe seviyesini kanıtlayan evraklar;• İşverenin istihdam ettiği yabancılara ilişkin beyanname;• İşverenin son 12 ayda istihdam ettiği çalışanlara ilişkin beyanname;• İş sözleşmesi;• Mevzuata göre göreve ilişkin ibraz edilmesi gereken başka belgeler;• Yabancının en az 7 ay geçerlilik süresi olan pasaport kopyası;• Yabancı şirketlerin üst düzey yönetici ve uzman kadroları için – yabancının son 12 ayda yabancı şirket yapısı içerisinde bulunduğu görevleri gösterir yetkili mercilerce onaylanmış resmi belge.

Süreler	<ul style="list-style-type: none">• Çalışma Bürosu Müdürlüğü, gerekli evrakların ibraz edilmesinden sonra çalışma izni başvurusunu 3 gün içinde İstihdam Ajansı'na gönderir;• İstihdam Ajansı İcra Müdürü, 1 aylık bir süre çerçevesinde çalışma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda nihai kararını açıklar.
---------	---

Türk vatandaşlarının Bulgaristan işgücü piyasasına erişiminin sağlandığı durumlar:

- Türk vatandaşı yerel bir işveren tarafından istihdam edildiğinde;
- Türk vatandaşı Bulgaristan'a görevlendirildiğinde veya hizmet sunması için Bulgaristan'a gönderildiğinde;
- Türk vatandaşı aynı kişiye ait şirketler arasında personel transferi neticesinde Bulgaristan'a gönderildiğinde;
- Türk vatandaşı serbest meslek icra ettiğinde.

Türk vatandaşlarının Bulgaristan'da Standart Çalışma ve Oturum İzni Alması

Bulgaristan'da Standart Çalışma ve Oturum İzni aracılığı ile Türk vatandaşlarının istihdam edilebilmesi için uyulması gereken şartlar:

- İşverenin, işgücü piyasası durumu hakkında araştırma yapmış olması;
- İşverenin istihdam edeceği Türk vatandaşları sayısı son 12 ay içinde istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 20'sini geçmemesi (KOBİ'ler için % 35'ini geçmemesi);
- Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmaması;
- Türk vatandaşının işe ilişkin spesifik bilgi, yeterlilik ve iş tecrübesine sahip olması.

Bulgaristan'da çalışma iznine sahip olan Türk vatandaşlarının çalışma hakları, sadece çalışma izninde belirtilen işveren, çalışma yeri, görev ve süre için geçerlidir.

Bulgaristan Çalışma Kanunu, 250 kişiden az personele sahip işletmeleri KOBİ olarak değerlendirmektedir. Standart Çalışma ve Oturum İzni süresi 1 yıla kadar olabilmektedir.

Bulgaristan'da Standart Çalışma ve Oturum İzni alınmasında gereken genel belgeler:

1. İşveren tarafından düzenlenen Türk vatandaşının istihdamını gerektiren açıklama beyannamesi;
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – Bulgaristan'da icra edeceği göreve ilişkin bir eğitim belgesine sahip olması (yeterlilik, vasıf, kapasite, uzmanlık belgeleri vs.) - APOSTILLE;
3. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – SGK'dan Hizmet Dökümü Belgesine veya resmi bir kurumdan iş tecrübesini/deneyimini kanıtlayan bir belgeye sahip olması (işveren adını, çalıştığı süreyi ve icra edilen görevi gösterir şekilde) - APOSTILLE;

4. İşverenin istihdam ettiği yabancıları gösterir beyanname;
5. İşverenin istihdam ettiği Bulgar veya AB vatandaşlarını gösterir beyanname;
6. Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmadığına dair işveren tarafından düzenlenmiş olan beyanname;
7. Türk vatandaşının iş sözleşmesi;
8. Türk vatandaşına ait pasaport kopyası;

Standart Çalışma ve Oturum İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu yerdeki yerel Çalışma Bürosuna Standart Çalışma ve Oturum İzni başvurusu yapar. İzin başvurusu 20 gün içinde neticelenir;
2. Standart Çalışma ve Oturum İzni için gereken şartların yerine getirildiği takdirde, İstihdam Ajansı İcra Müdürü başvuru sahibi işverene Standart Çalışma ve Oturum İzni verir;
3. Türk vatandaşı aldığı Standart Çalışma ve Oturum İzni aracılığı ile Türkiye'deki Bulgaristan Konsolosluğu nezdinde VİZE başvurusunda bulunur. VİZESİ çıktıktan sonra Türk vatandaşı Standart Çalışma ve Oturum Kartı başvurusunda bulunmak üzere Bulgaristan'a gelir.
4. Türk vatandaşı, İstihdam Ajansından almış olduğu Standart Çalışma ve Oturum İzni aracılığı ile işverenin bulunduğu bölgedeki yerel Emniyet Müdürlüğü Göç Dairesine önünde Standart Çalışma ve Oturum Kartı başvurusu yapar.
5. Türk vatandaşı, Standart Çalışma ve Oturum Kartını aldığı günden itibaren Bulgaristan'da yasal olarak çalışabilir.
6. İşveren, İş ve Çalışma Koşullarını Denetleme Kurumuna Türk vatandaşının işe başladığına dair bildiri gönderir (işe başlanan günden itibaren 7 günlük süre zarfı içinde).

Standart Çalışma ve Oturum İzni başvurusu süreci esnasında Türk vatandaşının İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından çalışma ve oturma izni verilmesine kadar Bulgaristan'da bulunma hakkı yoktur.

Bulgaristan Cumhuriyeti'nde çalışma iznine sahip olan Türk vatandaşlarının çalışma hakları, sadece çalışma izninde belirtilen işveren, çalışma yeri, görev ve süre için geçerlidir.

Türk işveren tarafından Bulgaristan'a belirli görevleri yerine getirmek için görevlendirilen Türk vatandaşı, hizmeti alan yerel işverenin İstihdam Ajansı'na kaydını yaptırmayı kaydıyla 12 aylık dönem içinde 3 ay çalışma iznine ihtiyacı olmadan aşağıda sayılan görevleri yerine getirebilmektedir:

1. Yurtdışından getirilen makine ve ekipmanların montajı ve garanti kapsamındaki tamiri;
2. Yurtdışından getirilen makine, ekipman veya diğer varlıkların kullanımı ve bakımı konusunda eğitim verilmesi;
3. İhracat sözleşmesi veya lisans sözleşmesi kapsamında eğitim alınması.

Türk tur operatörü ve Bulgar tur operatörü veya otel işletmecisi arasında imzalanan turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında, Türk işveren tarafından Bulgaristan'a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen Türk vatandaşı, hizmeti alan yerel işverenin İstihdam Ajansı'na kaydını yaptırmayı kaydıyla 12 aylık dönem içinde 6 ay çalışma iznine ihtiyacı olmadan belirli görevleri yerine getirebilmektedir.

Bulgaristan'a bu şekilde çalışmaya gelen Türk vatandaşlarının İstihdam Ajansı'na kayıt işlemleri ülkeye girmeden ve çalışmaya başlamadan önce tamamlanmış olması ve İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından onaylanmış olması gerekmektedir.

Genel Kurallarda İstisnalar

AB Mavi Kartı Çalışma ve Oturum İzni

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 35'ini geçmemesi gerekmektedir). Buna rağmen yüksek nitelikli bir Türk vatandaşı istihdamında bu kural geçerli değildir. Yüksek nitelikli yabancılara, bu imkândan faydalanmaları için AB Mavi Kartı Çalışma ve Oturum izni verilmektedir. AB Mavi Kartı süresi 4 yıla kadar olabilmektedir (iş sözleşmesine göre belirlenmektedir).

Bir Türk Şirketin Bulgaristan'da faaliyet Gösteren Bir Bulgar Şirketine Hizmet Vermek Üzere Çalışan Görevlendirmesi

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye'deki bir şirketten Bulgaristan'daki bir şirkete hizmet vermek amacıyla görevlendirilen Türk vatandaşları için bu kural geçerli değildir. Bulgaristan'da bu şekilde çalışmaya gelen Türk vatandaşlarına 12 aylık çalışma izni verilmektedir. Bu çalışma izni en fazla 12 ay daha uzatılabilmektedir (toplam 24 ay). Türk vatandaşı için çalışma izni başvurusu, Bulgaristan'da hizmeti alacak şirket tarafından Bulgaristan İstihdam Ajansı'na yapılmaktadır.

Bir Türk Şirketin Bulgaristan'daki İştirak Şirketine Türkiye'den Çalışan Transfer Etmesi

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilebilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 35'ini geçmemesi gerekmektedir). Buna rağmen aralarında organik bağ bulunan şirketler (şubeler, iştirak şirketler, grup şirketleri

vs.) arasında personel transferinde bu kural geçerli değildir. Aralarında organik bağ bulunan şirketler arasında personel transferinden sadece yönetici, uzman ve stajyer kadroları istifade edebilmektedir. Bu şekilde çalışmaya gelen yönetici ve uzman kadrolara 3 yıla kadar çalışma ve oturma izni verilirken, stajyer kadrolara 1 yıla kadar çalışma ve oturma izni verilmektedir (iş sözleşmesine göre belirlenmektedir).

Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, Başkent Sofya'da bulunan İstihdam Ajansına Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma İzni başvurusu yapar. Başvurular posta aracılığı ile de yapılabilir. İzin başvurusu 30 gün içinde neticelenir;
2. Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma İzni için gereken şartların yerine getirildiği takdirde, İstihdam Ajansı İcra Müdürü başvuru sahibi işverene Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma İzni verir;
3. Türk vatandaşı aldığı Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma İzni aracılığı ile Türkiye'deki Bulgaristan Konsolosluğu nezdinde VİZE başvurusunda bulunur. VİZESİ çıktıktan sonra Türk vatandaşı Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma Kartı başvurusunda bulunmak üzere Bulgaristan'a gelir;
4. Türk vatandaşı, İstihdam Ajansından almış olduğu Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma İzni aracılığı ile işverenin bulunduğu bölgedeki yerel Emniyet Müdürlüğü Göç Dairesine önünde Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma Kartı başvurusu yapar.
5. Türk vatandaşı, Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma Kartını aldığı günden itibaren Bulgaristan'da yasal olarak çalışabilir;
6. İşveren, İş ve Çalışma Koşullarını Denetleme Kurumuna Türk vatandaşının işe başladığına dair bildiri gönderir (işe başlanan günden itibaren 7 günlük süre zarfı içinde).

Kurumsal Transfer Çalışma ve Oturma İzni başvurusu süreci esnasında Türk vatandaşının İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından çalışma ve oturma izni verilmesine kadar Bulgaristan'da bulunma hakkı yoktur.

Bulgaristan'da aralarında organik bağ bulunan şirketler arası personel transferi yoluyla çalışma ve oturma izni alan Türk vatandaşlarının aile fertleri de yukarıdaki ayrıcalıktan faydalanabilmektedir. Bu şekilde çalışma izni alan Türk vatandaşları, çalışma izinleri bittikten sonra, Bulgaristan dışında 6 ay geçirip tekrar aynı prosedüre başvurabilmektedir. Bulgaristan'daki şirketin sadece Türk vatandaşlarına çalışma izni almak için faaliyet gösterdiği tespit edilmesi durumunda yetkili Bulgar kurumlar verilen çalışma izinlerini iptal etmektedir ve bu uygulamayı sonlandırmaktadır.

Bulgaristan'da Türk Vatandaşlarının Mevsimsel Çalışma ve Oturma İzni Almaları

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilebilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 35'ini geçmemesi gerekmektedir). Buna rağmen ülkeye mevsimsel olarak çalışmaya gelen Türk vatandaşları için bu kural geçerli değildir. Mevsimsel çalışma izinlerinin asgari süreleri 90 gün olurken, azami süreleri ise 9 ay olmaktadır (bir takvim yılı içinde). Türk vatandaşı için çalışma izni başvurusu, Bulgaristan'daki işveren tarafından Bulgaristan İstihdam Ajansına yapılmaktadır.

Mevsimsel Çalışma İzinleri Hangi Sektörler için Geçerlidir?

1. Tarım, ormancılık ve balıkçılık;
2. Otelcilik ve lokantacılık.

Bulgaristan'da mevsimsel çalışma izni alınmasında gereken genel belgeler:

1. İşveren tarafından düzenlenen Türk vatandaşının istihdamını gerektiren açıklama beyannamesi;
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – Bulgaristan'da icra edeceği göreve ilişkin bir eğitim belgesine sahip olması (yeterlilik, vasıf, kapasite, uzmanlık belgeleri vs.) - APOSTILLE;
3. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – SGK'dan Hizmet Döküm Belgesine veya resmi bir kurumdan iş tecrübesini/deneyimini kanıtlayan bir belgeye sahip olması (işveren adını, çalıştığı süreyi ve icra edilen görevi gösterir şekilde) - APOSTILLE;
4. İşveren tarafından düzenlenen olan Türk vatandaşına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmadığına dair beyanname;
5. İş sözleşmesi;
6. Türk vatandaşına ait pasaport kopyası;
7. Türk vatandaşının çalışma süresi boyunca kalacağı yerin temin edildiğini kanıtlayan belgeler (kira sözleşmesi vs.) – işveren kira masraflarını karşılamak zorunda değildir.

Hızlandırılmış Prosedür

Bulgaristan'da son 5 yıl içinde mevsimsel işte çalışmış olan Türk vatandaşlarına hızlandırılmış prosedür aracılığı ile mevsimsel çalışma izni alınmasında gereken belgeler:

1. İşveren tarafından düzenlenen Türk vatandaşının istihdamını gerektiren açıklama beyannamesi;
2. İşveren tarafından düzenlenen olan Türk vatandaşına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmadığına dair beyanname;
3. İş sözleşmesi;
4. Türk vatandaşına ait pasaport kopyası;
5. Türk vatandaşının çalışma süresi boyunca kalacağı yerin temin edildiğini kanıtlayan belgeler (kira sözleşmesi vs.) – işveren kira masraflarını karşılamak zorunda değildir.

Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni başvuru süreci:

1. İşveren, Başkent Sofya’da bulunan İstihdam Ajansına Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni başvurusu yapar. Başvurular posta aracılığı ile de yapılabilir. İzin başvurusu 10 gün içinde neticelenir;
2. Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni için gereken şartların yerine getirildiği takdirde, İstihdam Ajansı İcra Müdürü başvuru sahibi işverene Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni verir;
3. Türk vatandaşı aldığı Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni aracılığı ile Türkiye’deki Bulgaristan Konsolosluğu nezdinde VİZE başvurusunda bulunur. VİZESİ çıktıktan sonra Türk vatandaşı Mevsimsel Çalışma ve Oturum Kartı başvurusunda bulunmak üzere Bulgaristan’a gelir;
4. Türk vatandaşı, İstihdam Ajansından almış olduğu Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni aracılığı ile işverenin bulunduğu bölgedeki yerel Emniyet Müdürlüğü Göç Dairesine önünde Mevsimsel Çalışma ve Oturum Kartı başvurusu yapar.
5. Türk vatandaşı, Mevsimsel Çalışma ve Oturum Kartını aldığı günden itibaren Bulgaristan’da yasal olarak çalışabilir;
6. İşveren, İş ve Çalışma Koşullarını Denetleme Kurumuna Türk vatandaşının işe başladığına dair bildiri gönderir (işe başlanan günden itibaren 7 günlük süre zarfı içinde).

Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni başvurusu süreci esnasında Türk vatandaşının İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından çalışma ve oturma izni verilmesine kadar Bulgaristan’da bulunma hakkı yoktur.

Geçerli bir vizesi olan ve Bulgaristan’da en fazla 90 güne kadar mevsimsel bir işte çalışacak Türk vatandaşlarının çalışma iznine ihtiyacı yoktur. Yerel işverenin İstihdam Ajansına kaydını

yaptırması durumunda, Türk vatandaşı 3 ay çalışma iznine ihtiyacı olmadan mevsimsel bir işte çalışabilmektedir.

Türk vatandaşlarının Bulgaristan'da oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için ülkeye D Tipi VİZE aracılığı ile giriş yapmış olması gerekmektedir.

Yabancıların İstihdam Edilmesi İçin Çalışma İzninin Gerekli Olmadığı Durumlar

- Ticari Denizcilik Kanunu'nun 88. maddesinde yer alan yabancılar;
- Bulgaristan'da uzun vadeli veya daimi oturma iznine sahip olan yabancılar ve onların aile mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanunu çerçevesinde, Bulgaristan'da sığınma ve uluslararası koruma hakkına sahip yabancılar;
- Bulgaristan'ın taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulan yabancılar;
- Bulgar vatandaşlarının aile mensubu olan yabancılar;
- Uluslararası anlaşmalara göre serbest dolaşım hakkı olan AB, Avrupa Ekonomik Alanı üye ülkesi veya İsviçre Konfederasyonu vatandaşlarının aile mensupları olan yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti'nde akredite edilmiş diplomatik, konsolosluk veya ticari temsilcilik görevlerini icra eden yabancılar ve uluslararası kuruluşların Bulgaristan temsilcileri;
- Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından resmen akredite edilmiş yabancı basın mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanununun 29. maddesinin 3. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar;
- Bakanlar Kuruluna bağlı olan Devlet Mülteci Ajansı'nın merkezlerinde çalışmak için sığınma veya uluslararası koruma isteyen yabancılar;
- Bulgaristan'daki Yabancılar Kanununun 44a. Maddesinin 4. Fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar.